

Jaume Roig

(Començaments segle XV, València - 1478, Benimàmet) Metge de prestigi social i professional a la València del seu temps, Jaume Roig és l'autor d'una de les obres més emblemàtiques de la literatura catalana medieval, que ell mateix titulà Espill, paraula pròpia del valencià (ca. 1460).

El 1443, Jaume Roig es va casar amb Isabel Pellicer, amb qui va tenir sis fills, tres nois i tres noies, la meitat dels quals es van vestir els hàbits. La seva esposa va morir abans de 1460, ja que a l'*Espill* s'hi refereix com a difunta. Roig va arribar a tenir un bon patrimoni: diverses propietats a València (quatre cases a la ciutat i diversos terrenys a prop) i d'altres béns, entre els quals és destacable la seva biblioteca amb 59 volums, la majoria dels quals són de medicina i testimoni de la seva formació universitària. La valoració professional del metge Jaume Roig i el seu èxit social i econòmic són un exemple més del triomf que va obtenir entre totes les capes socials la nova medicina escolàstica, que es va implantar per tota l'Europa llatina a partir del segle XIII.

Espill o Llibre de les dones

és una obra misògina del metge i escriptor Jaume Roig, escrita al voltant de 1460, el mateix any que Joanot Martorell va començar a escriure el seu Tirant lo Blanc. Jaume Roig hi parla en primera persona narrativa i s'adreça a Baltasar Bou, nebot seu en la ficció, per explicar-li com l'han maltractat les dones al llarg de la seva dissortada vida i per convèncer-lo que n'ha de viure al marge per obtenir la salvació. L'obra és una llarga diatriba contra les dones, que són totes vils, tret d'Isabel Pellicer (l'esposa real de Jaume Roig) i de la Mare de Déu. Seguint la tradició narrativa romànica, l'*Espill* està escrit en més de 16.000 versos de quatre síl·labes, que rimen de dos en dos. Només se'n conserva un manuscrit, tot i que durant el segle XVI fou imprès tres vegades, la qual cosa prova el seu èxit.

Argument

L'*Espill* consta d'un prefaci i de quatre llibres que, al seu torn, es divideixen en quatre grans parts. En el prefaci el narrador fa tota una declaració de principis, ètics i estilístics. En el primer llibre, "De sa joventut", coneixem el protagonista, que parla sempre en primera persona i explica ara la seua infantesa. Orfe de pare i foragitat de sa casa per la seua mare, es veu obligat a guanyar-se la vida i emprén un viatge aventurer, primer per Catalunya i després per França. Combat en la guerra dels Cent Anys al costat dels francesos i, a París, ja ric gràcies als botins que ha obtingut, intervé en la vida cavalleresca. El llibre segon, "De quan fon casat", narra els successius fracassos matrimonials del protagonista, primer amb una donzella que al final va resultar que no ho era, després amb una viuda, en tercer lloc amb una novícia i, finalment, explica l'intent frustrat de casar-se amb una beguina. En el llibre tercer, "De la lliçó de Salomó", el protagonista, desesperat per no poder trobar una dona adequada, pretén casar-se amb una parenta seua. És aleshores quan se li apareix en somnis Salomó, el savi bíblic per antonomàsia, el qual profereix una llarga invectiva contra les dones que corrobora amb exemples bíblics les males experiències relatades en els dos llibres anteriors. Al llibre quart, "D'enviudar", el protagonista, decidit a fer cas a Salomó, després d'un pelegrinatge per diversos monestirs catalans, es retira a València i duu una vida de pietat, totalment apartat de les dones. Al final, però, s'hi reconcilia i en salva dues de la crítica general: la Verge Maria i la dona de l'autor, Isabel Pellicer, que ja era morta i que elogia dient que pel seu comportament virtuós i exemplar "a tots paria més hom que dona".

Misogínia

El primer aspecte que s'observa en l'*Espill* és la seua misogínia contundent. En aquest sentit, l'obra s'ha de contextualitzar en el debat que sobre la condició femenina existia a la literatura en llengua

vulgar des del segle XIII, amb autors que escrivien a favor de les dones i d'altres que hi escrivien en contra. Autors com Giovanni Boccaccio, Alain Chartier o Bernat Metge també hi van participar. La misogínia és, doncs, un tema literari d'èxit assegurat.

Comicitat

La misogínia de l' *Espill* és tan exagerada que havia de provocar per força la riulla en el públic contemporani. I aquesta és la gràcia de l'obra, que està escrita de manera que els seus despropòsits fan riure. L'*Espill* és una comèdia en el sentit medieval del terme, és a dir, una obra escrita en un **llenguatge col·loquial i protagonitzada per personatges de baix nivell** que comença malament i que acaba bé. Per escriure la seva obra, Jaume Roig manipula els materials o els textos que pren com a referència (arguments profeministes, exemples, miracles, la *Bíblia*, la *Llegenda àuria* de Jaume de Varazze, etc.), de manera que en canvia el sentit, algun episodi o alguna paraula, modificacions que el públic contemporani captava i celebrava com una mostra d'habilitat i enginy.

La realitat quotidiana i l'element burgès

L'*Espill* es desenrotlla narrativament a través de dos plans: l'un, el de les aventures imaginades del protagonista, i l'altre, el realista, el pla on són descrits els diversos escenaris que emmarquen l'acció. Aquest segon pla és el que ens revela un autèntic temperament de novel·lista. Roig excel·leix en l'observació de la realitat de la seua època i, en descriure-la, sovint la somet a un procés de deformació grotesca. Paral·lelament, i en relació amb aquesta deformació, l'autor no negligeix els detalls més desagradables i fins i tot repugnants. Les descripcions assoleixen una vivesa i una expressivitat extraordinàries.

Medicina

Jaume Roig no amaga la seva condició de metge a l'*Espill*. Hi parla de medicaments, de malalties, de metges, de pacients, d'experiències personals com a professional de la medicina... i del cos de les dones vist com el descrivien els tractats mèdics del seu temps. Les dones hi existeixen només en funció de la procreació, i per això el cos de les dones és analitzat a partir de la menstruació, el semen femení, el coit, l'embaràs, el part o la lactància.

Estil i llenguatge

La limitadíssima longitud dels versos (quatre síl·labes) determina inexorablement l'estil del llibre i, de vegades, en fa la lectura difícil. Roig es veié obligat a utilitzar amplis incisos, a mutilar versos i, en definitiva, a practicar diversos equilibris que moltes vegades distorsionen la sintaxi de la frase.

El lèxic és un altra de les magnífiques aportacions de l'*Espill*. L'autor afirma explícitament al prefaci que no ha fet sinó manllevar el llenguatge dels habitants de l'horta de València. A partir d'aquesta base lingüística inicial, que constitueix un mosaic amplíssim del vocabulari col·loquial de la València de l'època, l'autor realitza tota mena de girs semàntics i fonètics.

L'estil de Jaume Roig es fonamenta en les diverses formes de la comicitat: episodis i personatges còmics d'una banda i ús de la sorpresa lingüística o de la tergiversació de les fonts utilitzades de l'altra.

Amb el seu estil còmic, Jaume Roig estableix polèmica literària i cultural amb el model de prosa que triomfava a la València del segle XV: amb la prosa d'art el representant més conspicu de la qual és el poeta i teòleg Joan Roís de Corella.